

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ*

ΤΗΝ 8ην Μαρτίου 1906 ἐν Επταπυργίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ μιᾶς κλίνης τῶν ἐκεῖ Ἐθνικῶν Νοσοκομείων, ἀπέθνησκεν ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου, ἡ γνωστοτάτη Ἑλληνὶς λογογράφος. Εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας καὶ τῆς δράσεώς της, κατελήφθη ἀπὸ ὀδυνηρὰν νόσον καὶ μετὰ πολλὰ μαρτύρια ὑπέκυψε

* ΣΗΜ. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν ἐλήφθη κατ' ἀνάγκην ἐκ παλαιᾶς καὶ ἀνεπιτυχοῦς φωτογραφίας, καθόσον ἡ πολύκλαστος Ἀλεξάνδρα δὲν εἶχεν ἔκτοτε φωτογραφηθῆ ἔτι πλεόν. Διὰ τοῦτο ἡ εἰκὼν τίποτε σχεδὸν δὲν ἀποδίδει ἐκ τοῦ πρωτοτύπου εἰμὴ ὀλίγας μόνον γραμμὰς ὁμοιολήθεις πλὴν ἀψύχους. Ἡ Ἀλεξάνδρα δὲν ἦτο βεβαίως ὥραία τὴν μορφήν. Ἀλλὰ τὸ πρόσωπόν της ἀπέπνεε τοιαύτην ἐξαιρετικὴν ἔκφρασιν γλυκύτητος, χάριτος καὶ εὐγενείας, οἷαν θὰ ἐξήλεον καὶ αἱ πλεόν εὐμορφοί. Ἦτο φυσιογνωμία κατακτῶσα, ἐπιβαλλομένη, ἐλκύνουσα, δι' ὅσους ἠδύνατο νὰ ἐννοήσουν τί ἐξέφραζαν αἱ ἀκανόνιστοι ἀλλὰ καὶ τόσον ἐξιδανικευμένοι γραμμαὶ τῆς παρθενικῆς της μορφῆς.

μία τῶν ὀλίγων ἐκείνων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐτίμησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν πατρίδα μας.

Τὸν πρόωρον αὐτὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον ἐθρήνησεν ὁλος ὁ ἑλληνικὸς πνευματικὸς κόσμος, ἔχει λόγους νὰ θρηνησῇ ἰδιαιτέρως τὸ „Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον“, τοῦ ὁποῖου ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου ὑπῆρξεν ἀνεκαθεν φίλη καὶ συνεργάτις πολύτιμος.

Δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ χαρακτηρίσωμεν εἰς ὀλίγας γραμμὰς τόσῃ μεγάλην φυσιογνωμίαν. Ὡς ἄνθρωπος, ὡς συγγραφεὺς καὶ ὡς πατριώτης, ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου ὑπῆρξεν ἐξίσου ἐνδιαφέρουσα, καὶ καθὲν τῶν τριῶν τούτων στοιχείων, τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐπιβλητικὴν τῆς ὑπόστασιν, θὰ ἤξιζε μελέτην χωριστήν. Ἄλλ' εἰμῶθα ὑποχρεωμένοι ἐδῶ νὰ συνοψίσωμεν.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Χάσκιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν 8ην Ἰανουαρίου 1867. Ἐνωρὶς ἔμεινεν ὀρφανὴ πατρός, μετὰ τὴν μητέρα τῆς καὶ μ' ἕνα ἀδελφὸν νεώτερον. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἐν Πέραν Παρθεναγωγεῖον τῆς Παλλάδος, διεκρίθη εἰς τὰς σπουδὰς τῆς ὅσον ὀλίγαι, καὶ νεωτάτη εἶχε τελείαν μόρφωσιν καὶ δίπλωμα διδασκαλίσσης. Ἐκτοτε ἤρχισε δι' αὐτὴν ὁ ἀγὼν τῆς ζωῆς. Πτωχή, μετὰ ἀπροστάτευτον οικογένειαν, ἔπρεπε νὰ ἐργασθῇ, ν' ἀνοίξῃ μόνη τὸν δρόμον, νὰ διέλθῃ ἀκάνθας, νὰ ποτισθῇ πικρίας διὰ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ τοὺς ἰδικούς τῆς. Καὶ ἤρχισε νὰ διδάσκῃ εἰς τὰ Παρθεναγωγεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ νὰ δίδῃ μαθήματα ἰδιωτικά. Μίαν ἐποχὴν ἔζησεν ὡς οἰκοδιδάσκαλος εἰς τὸ Βουκουρέστι. Τελευταίως εἶχε κληθῆ νὰ διοργανώσῃ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον.

Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας, πρὶν τελείωσῃ ἀκόμη τὰς σπουδὰς τῆς, ἤρχισε νὰ γράφῃ καὶ νὰ δημοσιεύῃ. Κατ' ἀρχὰς ἐξέδωσεν ἐν Ἡμερολόγιον μετὰ μερικὰς συμμαθητρίας τῆς ἔπειτα ἐν μικρὸν μυθιστόρημα ἔπειτα ἐν τομιδιὸν διηγημάτων. . . . Μετὰ τὰς πρώτας δημοσιεύσεις, ἤλθαν οἱ ἐπαινοὶ, ἡ φήμη. Τὸ ὄνομα „Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου“, ἤρχισε νὰ γίνεται εὐφώνως γνωστὸν εἰς τὴν φιλολογίαν. Ὅλα τὰ περιοδικὰ, τὰ Ἡμερολόγια, ἀκόμη καὶ αἱ ἐφημερίδες, ἐδημοσίευσαν ἔργα τῆς, — διηγήματα ποιήματα, σκαλαθύρματα, χρονογραφήματα. Εἰς τὸ τέλος ἦτο ἡ προσφιλεῖς συνεργάτις παντὸς σχεδὸν ἑλληνικοῦ δημοσιεύματος. Τὸ ὄνομά τῆς εἶχε γίνῃ ἐκ τῶν γνωστοτέρων. Καὶ τότε ἐξέδωσε μετὰ τοῦ ποιητοῦ Γ. Γρυπάρη τὴν βραχύβιον „Φιλολογικὴν Ἠχώ“.

Μολονότι τὸ ἔργον τῆς εἶνε ἐδῶ κ' ἐκεῖ σκορπισμένον, καὶ ἐπομένως δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ τὸ ἀναθεωρήσῃ κανεὶς καὶ νὰ τὸ μελετήσῃ συστηματικῶς, ἐν τούτοις δὲν θὰ ἔσφαλῃεν ἐὰν ἔλεγεν ὅτι εἶνε ἔργον σημαντικόν. Naὶ μὲν ἔβλαψεν κάπως τὴν Παπαδοπούλου ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖον εἰργάζετο, (ἀνήσυχος πάντοτε, καὶ μετέωρος, καὶ πολυάσχολος, γράφουσα ὅπου καὶ ὅποτε ἐφθανε, χωρὶς νὰ ἐπιθεωρῇ καὶ χωρὶς νὰ διορθῶνῃ)· καὶ ναὶ μὲν ἀπὸ τὰ ἑκατὸν ἢ διακόσια διηγήματα ποῦ θὰ ἔχη γράψῃ, ὀλίγα εἶνε τὰ ἄρτια, τὰ τελειωμένα, τὰ δὲ περισσότερα, ἀπλᾶ μόνον σκίτσα,

ἔχοντα ἀνάγκην ἐπεξεργασίας· — τὰ μεγάλα ὁμως προτερήματα τῆς διηγηματογράφου φαίνονται καθαρὰ τόσον εἰς τὰ σκίτσα, ὅσον καὶ εἰς τὰ τελειωμένα. Τὴν *πρωτοτυπίαν* τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου εἰς ὀλίγους διηγηματογράφους συναντῶμεν. Εἶνε πρωτότυπος καὶ κατὰ τὴν μορφήν καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς. Αἱ συνθέσεις τῆς, παράδοξοι πολλακίς συνθέσεις, δὲν ὁμοιάζουν μὲ κανενός. Ἡ παρατηρητικότης τῆς, ἡ ἠθογραφικὴ τῆς ἰκανότης εἶνε μεγάλη, προπάντων εἰς τὰ σύγχρονα *πολιτικά* διηγήματα, ὅπου ζωγραφίζει τοὺς γύρω τῆς ἀνθρώπους. Ἡ *κυσία*, ὁ κλασικὸς αὐτὸς τύπος τῶν συνοικιῶν τῆς Πόλεως, εὔρεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδραν Παπαδοπούλου τὸν τελειότερον ζωγράφον. Ὁραῖα καὶ τὰ ἀρχαῖα βυζαντινά τῆς διηγήματα· ὠραῖαι καὶ αἱ πατριωτικαὶ ἢ ἠθικολογικαὶ τῆς ἐξάρσεις καὶ ἄλλα ἄλλου εἶδους συνθέματά τῆς· ὠραῖαι καὶ αἱ σάτυροι, καὶ αἱ ἀλληγορῖαι, καὶ αἱ μυθοπλαστῖαι τῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν μερικαὶ ποιητικώταται· ἄλλὰ τὰ σύγχρονα ἠθογραφικὰ τῆς διηγήματα εἶνε θαυμαστά. Τρία - τέσσαρα ἀπὸ αὐτὰ εἶνε ἀναντιρρήτως ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἔργα τῆς φιλολογίας μας καὶ θὰ ἔκαμναν τιμὴν καὶ εἰς μεγάλον συγγραφέα. Εἶνε καλλιτεχνικαὶ τῶντι καὶ λισταὶ εἰκόνες τῆς ζωῆς, ὑπὸ τὰς ὁποίας πάλλεται ἡ ψυχὴ τοῦ ζωγράφου, εὐγενῆς καὶ ὠραῖα ψυχῆ, κυανῆ ἀπὸ ἰδανικὰ καὶ λευκῆ ἀπὸ καλωσύνης.

Διότι καὶ ὡς ἄνθρωπος ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου εἶνε θαυμαστή, καὶ ἴσως θαυμαστοτέρα. Ὁλὴ ἀγαθότης, ὀλὴ ἀφοσίωσις, γεμάτη ἀγάπην καὶ ἀλτροῦισμόν, ἤξευρε νὰ γίνεταί κυριολεκτικῶς θυσία διὰ τοὺς ἄλλους. Τὸν ἑαυτὸν τῆς δὲν τὸν ἐσυλλογίζετο ποτέ. Οἱ ἄλλοι γύρω τῆς ἤθελε νὰ εἶνε εὐτυχεῖς, καὶ μόνον αὐτὸ ἀπετέλει τὴν ἰδικὴν τῆς εὐτυχίαν. Οἱ φίλοι τῆς, ὅσοι τὴν ἐγνώρισαν ἀπὸ πλησίον, ὅσοι ἠσθάνθησαν τὸ γόητρον τῆς ὠραίας τῆς φωνῆς καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀγγελικῆς ψυχῆς τῆς, δὲν εἶνε ἀπίθανον νὰ λησμονήσουν μίαν ἡμέραν τὰ διηγήματά τῆς· ἄλλὰ τὴν καλωσύνην τῆς δὲν θὰ τὴν λησμονήσουν ποτέ. Τὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα ἔρρευσαν τὴν πρωΐαν ἐκείνην τῆς ἀνοίξεως περὶ τὰ ἀνθοστεφῆς φέρετρον τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου, ἦσαν δάκρυα εἰλικρινῆ, ἐκ τοῦ βάθους ψυχῶν ἀληθῶς ἀπωφανισμένων, ποῦ ἐκλαῖον τὴν στέρησιν μιᾶς μεγάλης φίλης. . .

Ἄλλ' ἡ ἰσχυροτέρα, ἡ βαθυτέρα ἀγάπη τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου ἦτο ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα. Ἡ Πατρίς ἦτο τὸ ὄνειρόν τῆς, ἡ θρησκεία τῆς, τὸ ἰδανικόν τῆς. Ὅλαι αἱ πράξεις τῆς καὶ ὄλαι αἱ σκέψεις τῆς ἐκεῖ ἔτειναν. Ἦτο πρόθυμος νὰ θυσιάσῃ τὸ μεγαλῆτρον τῆς ἀτομικὸν συμφέρον διὰ νὰ προσφέρῃ τὴν ἐλαχίστην ἔστω ἐκδούλευσιν εἰς τὸν ἑλληνισμόν. Καὶ ὁ βίος τῆς εἶνε γεμάτος ἀπὸ τοιαύτας ἀφοσιώσεις καὶ τοιαύτας θυσίας. Πατριωτῖς ὅσον καμμία ἀπὸ τὰς ἑλληνίδας τοῦ ἐλευθέρου Κράτους καὶ ὅσον ὀλίγαι ἀπὸ τὰς ἑλληνίδας τῆς ἀλυτρώτου χώρας, ἡ Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου θὰ ζήσῃ εἰς τὴν μνήμην ἐκείνων ποῦ τιμοῦν τὴν φιλοπατριάν ἐξίσου μὲ τὸ τάλαντον, μὲ τὴν εὐφύϊαν καὶ μὲ τὴν καλωσύνην.

Τὸ "Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον" δημοσιεῖ φέτος ἐν τῶν τελευταίων ἀνεκδότων ἔργων τῆς προσφιλοῦς του συνεργάτιδος, τὴν **Θεοδώραν**, ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν *Βυζαντινῶν Διηγημάτων*, τὴν ὅποιαν ἀπὸ τινος εἶχεν ἀρχίσει νὰ καλλιτεχνῆ συστηματικῶς. Ἡ "Θεοδώρα", ἦν κατωτέρω παραθέτομεν, θὰ ἦνε ἀναντιρρητως τὸ *τελευταῖον* προϊόν τοῦ καλάμου τῆς, τὸ ὅποιον εἶχε γράψει καὶ ἀποστέλλει ἡμῖν ὀλίγας ἡμέρας πρότερον, πρὶν ἢ ἡ ὑπουργὸς νόσος τὴν ῥίψη ἐπὶ τῆς κλίνης καὶ ἐκείθεν εἰς τὸν τάφον. Μικρὸν πρὸς αὐτῆς εἶχεν ἀποπερατώσει τὴν "Ἄνναν Κομνηνὴν", δρᾶμα τετράπρακτον, τὸ πρῶτον καὶ μόνον δραματικὸν ἔργον τὸ ὅποιον εἶχεν ἀποπειραθῆ. Τὸ χειρόγραφον τῆς "Ἄννης Κομνηνῆς" εἶχεν ἐπίσης ἀποστέλλει ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν, εἰκονογραφημένον ἀπὸ τὴν Θάλειαν Φλωρᾶ, τὴν γνωστὴν καὶ διαπρεπῆ βυζαντιδα ζωγράφον. Αὐτὴ καὶ ἡ κυρία Σοφία Σπανοῦδη, τὸ γένος Ἰωαννίδου, ἡ μουσικὸς καὶ δημοσιογράφος, ἦσαν αἱ στενώτεραι φίλαι τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου, μεθ' ἧς ἀπετέλουν τὴν ἐπίζηλον καλλιτεχνικὴν καὶ φιλολογικὴν Τριάδα τοῦ Πέραν, ὅσιν μέσα εἰς τὴν πνευματικὴν ἐρημίαν τῆς συγχρόνου κοινωνίας. Τὴν "Ἄνναν τὴν Κομνηνὴν", διὰ τὴν ὅποιαν πολὺ εἰργάσθη καὶ ἐκοπίασεν ἡ φιλόπονος συγγραφεὺς, μετὰ τῶν ὀκτὼ ὥραιων καὶ ἐκφραστικωτάτων εἰκόνων τῆς Δίδος Φλωρᾶ ἐπιφυλασσόμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν τὸ ἐπόμενον ἔτος. Θὰ εἶνε τὸ ὠραιότερον μνημόσυνον τῆς τόσο προῶρως ἐκλειψάσης διηγηματογράφου.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΔΙΚΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ

ΤΗΣ ΤΡΙΣΑΓΑΠΗΜΕΝΗΣ ΚΑΙ ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΧΙ! μὴ μοῦ τὸ λέτε, μὴ! δὲν πέθανεν ἐκείνη...
Ζῆ σὴ ψυχὴ μου· ἢ λάμψη τῆς μέσ' ἀπὸ κεῖ δὲν σβύνει.

Στὸ νοῦ μου πάντα ἀντιλαλεῖ τὸ *μαγικὸ* τῆς στόμα,
μαδήσαν τὴν τριανταφυλλιά, μὰ χύνει εὐωδία ἀκόμα.

Τ' ἀηδόνη ἂν σῶπασε βουβὸ στὰ νύχια τοῦ Θανάτου,
μὰ ζῆ, τρελαίνει, μᾶς μεθ' ἡ γὰ πάντα ἢ λαλιά του.

Θαμπώνει ἀκόμη ἢ γραμμὴ τοῦ ἄστρου ποῦ διαβαίνει,
ἢ μυροδόχη ἂν ἔσπασεν μὰ γύρω ἢ πνοή τῆς μένει.

Ἄν ἐγκρεμίσαν τὸν βωμό, μὰ ἢ θεία φωτιά του καίει,
τὴν ἄρπα ἂν ἔτοακίσανε, μὰ ἢ ἄρμονία τῆς κλαίει...

Σκ.